

Beleidsstuk Burgerschap

MT	goedgekeurd op 12 mei 2020
(P)MR	ingestemd op n.v.t.
College van Bestuur	formeel vastgesteld 14 mei 2020

Versie: 29 april 2020
Auteur: W. Roefs
Looptijd: Onbepaald
Loopt af op: Onbepaald

1 Inleiding

Een school is een leefgemeenschap waarin leerlingen leren. Dit leren beperkt zich niet tot algemene kennis en vaardigheden, maar behelst ook het leren omgaan met elkaar in een pluriforme samenleving. Leren van en met elkaar; dat is waar het Dongemond college voor staat. Het leren is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.

In de beleidsnotitie actief burgerschap en sociale integratie geeft het Dongemond college weer op welke wijze aan deze thema's aandacht geschonken wordt in het onderwijs van alledag.

Actief burgerschap verwijst hierbij naar de bereidheid en het vermogen om deel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren; sociale integratie verwijst naar de deelname van burgers (ongeacht hun etnische of culturele achtergrond) aan de samenleving

In de vorm van sociale participatie, deelname aan de maatschappij en haar instituties en bekendheid met en betrokkenheid bij uitingen van de Nederlandse cultuur.

2 Visie

In onze visie wordt ruim aandacht besteed aan de grondbeginselen van het actief burgerschap en sociale integratie.

Dit wordt o.a. op de volgende manier zichtbaar gemaakt in ons identiteitsbewijs:

“Het Dongemond college is een Rooms-Katholieke school van en voor mensen met een positief wereldbeeld. Wij geloven dat de samenleving voor een belangrijk deel maakbaar is. Dat mensen het recht hebben en in staat zijn om hun dromen na te jagen en waar te maken. Het is onze taak als onderwijsinstelling om kinderen daarbij te begeleiden en te faciliteren. Dat veronderstelt dat wij hen daadwerkelijk zien en weten te raken.”

“Wij dagen onze leerlingen uit en helpen hen zich te ontwikkelen tot evenwichtige, weerbare en (zelf)kritische persoonlijkheden die in staat zijn volop mee te doen aan onze samenleving en daar een betekenisvolle bijdrage aan leveren.”

In onze speerpunten staat o.a. vermeld:

- Ons onderwijs biedt een goede, op de toekomst gerichte basis van kennis en vaardigheden
- Medewerkers maken het verschil door inspirator, rolmodel en coach te zijn
- Elk individu wordt gezien en wij zorgen voor elkaar
- Wij leren van elkaar

De kernwaarden waar deze visie en speerpunten op gebaseerd zijn: geborgen, vertrouwen, bewondering en bevlogen vormen de meetlat waarlangs beleidskeuzes op het Dongemond college gelegd worden. Deze kernwaarden zijn tot stand gekomen na inbreng van alle geledingen van onze school. Onze kernwaarden hebben alles te maken met ons gedrag. Medewerkers en leerlingen gedragen zich naar deze kernwaarden en dit dient dan ook in het gedrag zichtbaar te zijn. Bij burgerschapsvorming gaat het eveneens niet alleen om kennis over de pluriforme samenleving, de democratie en de democratische waarden, maar ook over het handelen conform en voorbeelden geven van deze waarden en het samenleven binnen deze pluriforme samenleving.

Als basiswaarden voor burgerschapsvorming en sociale integratie kiest het Dongemond college, geheel in lijn met de missie en visie van de school voor de volgende basiswaarden die zijn gebaseerd op de grondrechten uit de Grondwet en de universele verklaring van de rechten van de mens:

- Vrijheid van meningsuiting
- Gelijkwaardigheid;
- Begrip (voor anderen);
- Verdraagzaamheid (tolerantie);
- Het afwijzen van onverdraagzaamheid;
- Het afwijzen van discriminatie

3 Verantwoording

In de samenleving ontstaan nieuwe opvattingen over de manier waarop individuele burgers in de maatschappij behoren te staan: meer betrokken, meer gericht op het nemen van verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de samenleving, meer oog voor wat mensen bindt. Het onderwijs speelt van oudsher een belangrijke rol in deze ontwikkeling. Leerlingen leren in de klas standpunten verkennen en verwoorden, overleggen, overtuigen, naar elkaar luisteren, reageren en kritisch denken. De school is een samenleving in het klein. In de klas, op het schoolplein, in de aula, wordt de leerling geconfronteerd met processen, gedragingen en gebeurtenissen die ook voorkomen in de 'echte' samenleving, zoals meningsverschillen, ruzies, pestgedrag, geweld, maar ook groepsvorming, sympathie, samenwerking, inspraak en tolerantie. Het is daarom van groot belang dat de school aandacht besteedt aan de omgang met elkaar en het nemen van verantwoordelijkheden in de maatschappij.

In onze huidige pluriforme samenleving is diversiteit een kernbegrip. Het belang van kennismaking en ontmoeting is hierin van groot belang. Het gaat hierbij om kennismaken met de samenleving en de ontmoeting van mensen van verschillende afkomst.

De Europese eenwording vraagt om een vorm van Europees burgerschap en het alert zijn op radicalisering en het ontsporen van leerlingen.

Het Dongemond college vindt dat het een rol heeft in de vorming van de leerlingen tot verantwoordelijke burgers. Wij vinden het een wezenlijke taak van ons als onderwijsinstelling om leerlingen voor te bereiden op het opereren als zelfstandig burger in de maatschappij. De school kan dit echter niet alleen. De rol van de ouders en de omgeving van de school zijn van cruciaal belang voor het welslagen van deze vorming.

Drie domeinen

Bij burgerschapsvorming staan drie domeinen centraal:

- democratie - kennis over de democratische rechtstaat en politieke besluitvorming; democratisch handelen en de maatschappelijke basiswaarden
- participatie - kennis over de basiswaarden en mogelijkheden voor inspraak en vaardigheden en houdingen die nodig zijn om op school en in de samenleving actief mee te kunnen doen
- identiteit - verkennen van de eigen identiteit en die van anderen; voor welke (levensbeschouwelijke) waarden sta ik en hoe maak ik die waar?

4 Burgerschapsvorming in de dagelijkse (les)praktijk

Burgerschapsvorming is geen apart vak of project, aandacht voor burgerschapsvorming en sociale integratie vindt juist plaats door inbedding in het onderwijs en door de wijze waarop we in de praktijk met elkaar omgaan: burgerschap verankerd in het hele onderwijs en de pedagogische aanpak. Onze medewerkers vormen in hun gedrag een goed voorbeeld voor de leerlingen.

Burgerschap en sociale integratie zijn geïntegreerd in de kerndoelen en de bestaande examenprogramma's. (4.1 en 4.3) Daarnaast schenkt het Dongemond college op een aantal specifieke manieren aandacht aan burgerschapsvorming (4.4).

4.1 Kerndoelen (politiek-juridische dimensie van burgerschap):

Voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs gaat het in de eerste plaats om de kerndoelen 43, 44 en 45 :

43 De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.

44 De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.

45 De leerling leert de betekenis van Europese samenwerking en de Europese Unie te begrijpen voor zichzelf, Nederland en de wereld.

Indirect spelen ook andere kerndoelen, zoals 35, 36, 38 en 47 een rol:

35 De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.

36 De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.

38 De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.

47 De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond, en leert daarbij de doorwerking ervan op individuen en samenleving (nationaal, Europees en internationaal), de grote onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

4.2 Kerncompetenties (sociaal culturele dimensie van burgerschap)

Naast de kennisaspecten van burgerschap zijn er nog ondersteunende competentie en competentieonderdelen (vaardigheden en houdingen). Deze burgerschapscompetenties hebben logischerwijs betrekking op de burgerschapsonderwerpen. Een veelgebruikte indeling van burgerschapscompetenties is de volgende:

- democratisch handelen
- maatschappelijke verantwoord handelen
- omgaan met verschillen
- omgaan met conflicten

Het gaat hierbij om de betrokkenheid bij de samenleving en de medemens, om hoe mensen met elkaar en met diversiteit in het maatschappelijk verkeer omgaan en om identificatie met sociale verbanden. Leerlingen moeten vaardigheden ontwikkelen die erop zijn gericht om hun eigen standpunt onder woorden te brengen en te verdedigen, maar om tevens te onderkennen dat ook andere standpunten op goede gronden kunnen worden verdedigd.

4.3 Examenprogramma's

Al onze leerlingen volgen in de bovenbouw de vakken Nederlands, maatschappijleer en CKV. De examenprogramma's van deze vakken garanderen dat in het onderwijsprogramma van alle leerlingen zowel in kennis als in vaardigheden ruim aandacht is voor de elementen van burgerschapsvorming en sociale integratie die in die examenprogramma's aan de orde komen.

De diverse vaksecties specificeren de aandacht voor burgerschapsvorming in hun vakwerkplannen.

4.4 Onderwijs in Burgerschapsvorming en sociale integratie

Elementen van burgerschapsvorming komen terug in de verplichte onderdelen van de lesstof. De essenties van burgerschapsvorming: democratie, participatie en identiteit die het Dongemond college wil onderwijzen vinden echter ook op allerlei andere manieren plaats. Belangrijke boegbeelden hierbij zijn de maatschappelijke stage, de keuze om kansen school te zijn en de aanmelding bij het Unesco scholenplatform.

De aandacht voor burgerschapsvorming uit zich in diverse onderwijsactiviteiten die door de Onderwijsraad (2003) onderscheiden worden in drie niveaus die hieronder genoemd staan, ze worden verdeeld in drie niveaus die door de onderwijs kunnen richten:

Microniveau: burgerschap binnen de school, waaronder de verhoudingen binnen de school, het intermenselijk verkeer;

1. In het huishoudelijk reglement van de diverse units wordt aangegeven op welke wijze wij omgaan met elkaar. De formulering van het reglement is dusdanig dat we spreken over hoe we omgaan met elkaar in positieve zin, het spreken in verboden wordt vermeden;
2. In het pestprotocol wordt beschreven hoe wij omgaan met elkaar en wat er gebeurt wanneer leerlingen zich hier niet aan houden;
3. We zorgen voor elkaar. Wanneer een leerling ziek is, of andere tegenslagen kent wordt hier zorgzaam mee omgegaan, daarnaast hebben we oog voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben zowel voor wat betreft de onderwijshoud (flowlessen) als voor wat betreft hun gedrag (pitstop, leerlingbegeleiding). De mentor is de spil in het begeleidingsproces; daarnaast steken we zwaar in op de omvang van de uren voor onze in- en externe leerlingbegeleiders. Wij zoeken naar de beste, begeleiding voor de individuele leerling, vaak kunnen we dat zelf, maar soms moeten we de leerling (en ouders) meer of andere ondersteuning adviseren. Dit vinden we een belangrijke taak in de leefgemeenschap die onze school is. Het welzijn van de leerlingen en de wijze waarop we de individuele leerling het beste kunnen benaderen wordt besproken tijdens de leerlingbesprekingen.
4. We vragen een actieve bijdrage van leerlingen in de inrichting en verbetering van ons onderwijs en van de wijze waarop we omgaan met elkaar. Daartoe zijn er leerlingenraden op alle drie de units. In de MR zitten leerlingen van alle units. De leerlingen van leerlingenraad en MR krijgen ondersteuning voor deze taak;
5. Naast incidentele aandacht voor de wijze waarop we met elkaar omgaan (vaak naar aanleiding van incidenten) is er op projectmatige wijze ruim aandacht voor omgang met alcohol en drugs, pesten en discriminatie (rap-avond), omgang met social media ("Niet op je Dongemondje gevallen"). Onze mediacoach verzorgt lessen in alle brugklassen waarbij nadrukkelijk aandacht is voor het thema wat kan en wat kan niet op social media en is actief in de voorlichting en begeleiding van leerlingen en medewerkers op dit terrein. Het project over de streep en het rapport zijn voorbeelden van de wijze waarop er aandacht besteed wordt aan omgang met elkaar.

Mesoniveau: maatschappelijk burgerschap, waaronder het zich inzetten voor de omgeving van de school; Begrip voor elkaar.

6. Ondanks het feit dat de maatschappelijke stage geen verplicht onderdeel meer vormt van het curriculum heeft het Dongemond college de maatschappelijke stage behouden. Voor een deel vindt deze stage plaats tijdens door de school geïnitieerde activiteiten. De school bevordert op deze wijze de betrokkenheid van de leerlingen in de samenleving;
7. Ook tijdens andere stages, zoals de beroepsstage en de snuffelstage treden leerlingen uit de dagelijkse schoolpraktijk om te participeren in de maatschappij in hun directie omgeving. Op deze manier helpen we hen om te verkennen welke maatschappelijke positie in de toekomst wellicht het beste bij hen past. Het vak LOB en daaraan gekoppeld de reflectiegesprekken speelt hierin ook een belangrijke rol, de school heeft immers een taak als het gaat om het vinden van een op maat gesneden toekomstbeeld voor de leerling.
8. In ons onderwijs wordt voortdurend de link gelegd met actuele ontwikkelingen, dit betreft niet slechts gebeurtenissen die zich ver van de school afspelen, maar liefst ook schoolnabije thema's. Binnen het lesaanbod wordt eveneens continue gebruik gemaakt van actualiteit door middel van gebruik van media, film(pje)s, gastlessen, excursies, recente literatuur, werkstukken met een bepaalde keuzevrijheid voor onderwerpen; op de locatie vmbo start een pilot waarin de lessen levo, geschiedenis en aardrijkskunde samengevoegd worden in het vak Mens en Maatschappij.
9. In ons levensbeschouwelijk onderwijs maken leerlingen kennis met diverse levensbeschouwingen en worden zij er van bewust gemaakt dat er op onze school en in onze maatschappij ruimte is voor een groot aantal opvattingen en dat men hierbij respect dient te hebben voor elkaars religie en mening;
10. Tijdens het leefstijl project worden leerlingen zich bewust van hun eigen voedingspatroon, van de voedselketen als geheel, ze worden zich bewust van het belang van gezond leven en van respect voor de leefomgeving; Daarnaast heeft het Dongemond college het predicaat, gezonde school.
11. Het Dongemond college heeft in samenwerking met de besturen van de basisscholen in de regio een 8+ en een doe klas ingericht. Dit initiatief legt een brug tussen de behoefte van de basisscholen die een extra impuls wilden voor de groep 8 leerlingen die iets dieper (8+)dan wel iets praktischer (doe klas) onderwijsbehoefte hebben. Voor de doe klas is de samenwerking gezocht met bedrijven in de regio;
12. Het Dongemond college biedt via het Technasium leerlingen de mogelijkheid om oplossingen te zoeken voor praktische problemen waar opdrachtgevers in de regio tegenaan lopen. De werkwijze van het Technasium vraagt van leerlingen om een ruime blik te hebben op problemen die zich voordoen, op deze wijze proberen we onze leerlingen op een creatieve en praktische manier naar de wereld om hen heen te laten kijken,

Macroniveau: politiek burgerschap, waaronder kennis van democratie, politiek en staatsinrichting.

13. Het Dongemond college is een Unesco school. Internationale verbondenheid, verdraagzaamheid en solidariteit zijn belangrijke doelstellingen voor scholen met het UNESCO-schoolprofiel. De vier UNESCO-thema's zijn: Vrede en mensenrechten; Intercultureel leren; Wereldburgerschap; Duurzaamheid. De leerlingen worden gedurende hun hele schoolloopbaan gevoed met kennis over de vier thema's, hetzij door projecten, hetzij door de aandacht ervoor tijdens de reguliere lessen. Op deze wijze willen we hen opvoeden tot wereldburgers met kennis van en respect voor meer culturen dan enkel de (west) Europese;
14. Het Dongemond college organiseert voor de bovenbouw havo vwo leerlingen, in samenwerking met andere scholen in de regio een debat toernooi. De leerlingen leren op deze wijze hun mening op een respectvolle wijze te verwoorden en zich open te stellen voor de mening van anderen;
15. Het vak CKV is op onze school zodanig ingericht dat leerlingen uitgebreid kennis maken met allerlei culturele uitingsvormen. Ons doel daarbij is dat we leerlingen willen laten zien dat er vele uitingen zijn van cultuur en dat we ze een ruime blik willen geven op wat er in een multiculturele samenleving speelt. We willen dat ze respect opbrengen voor cultuuruitingen waar ze in eerste aanleg misschien geen waardering voor op kunnen brengen;
16. Onderdeel van het curriculum zijn excursies waarin leerlingen geconfronteerd worden met de mogelijkheden van de toekomst (b.v. bezoek aan het huis van de Toekomst) en de lessen die te trekken zijn uit het verleden (b.v. bezoek aan kamp Vught). Dit alles met als doel om leerlingen ervan te doordringen dat burgerschap betekent keuzes maken en je verantwoordelijkheid nemen.

5 Resultaten

Of de school op de goede weg is wordt op informele en op formele wijze getoetst.

Jaarlijks vinden een 5-tal bijeenkomsten plaats met klankbordgroepen van ouders. Ook tijdens de bijeenkomsten van leerlingenraden en MR komen eventuele kanttekeningen bij het onderwijs in burgerschap en sociale integratie naar voren.

Driejaarlijks vindt er een leerlingen-medewerkers en ouderenquête plaats. Tijdens de in- en externe zorgoverleggen komen eventuele knelpunten naar voren. Op basis van al deze input bespreekt de directie op welke punten aanpassing van het beleid nodig is.

6 Risico's

Onze school is een afspiegeling van de maatschappij. Hoewel onze leerlingen veel tijd op school doorbrengen ondervinden zij uiteraard invloeden van buiten, dit zijn soms opvattingen waaruit weinig respect blijkt voor de pluriforme samenleving.

De school speelt in de opvoeding van de leerlingen een belangrijke, maar zeker niet de belangrijkste rol. Ouders zijn de eindverantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen. Er liggen risico's bij het wetslagen van het onderwijs in burgerschap en sociale integratie daar waar de opvatting van school en ouders verschilt over de wijze waarop kinderen zich binnen en buiten de schoolgemeenschap dienen te gedragen en hoe zij zich op moeten stellen als zij het ergens niet mee eens zijn.

In de team overleggen, het wekelijkse overleg tussen teamleiders en directeur en het directieoverleg bespreekt de school n.a.v. de dagelijkse gang van zaken het vastgestelde beleid en de risico's.

Om goed zicht te hebben en te houden op de ontwikkeling van de hedendaagse risico's voor onze leerlingen binnen en buiten de school neemt de school deel aan diverse samenwerkingsverbanden o.a. voor de zorgstructuur, convenant Veilige school, etc.

Veel functionarissen(mentor, teamleider, leerlingbegeleider, vertrouwenspersoon ondersteuningscoördinator,) bewaken elke dag de risico's voor onze leerlingen. Op vele momenten zijn de betreffende functionarissen voor onze leerlingen beschikbaar om een eventuele risicomelding te ontvangen, te bespreken en daadwerkelijk actie te ondernemen.

Daarnaast kunnen leerlingen via de MR of de leerlingenraad eventuele problemen melden.

Het Dongemondcollege heeft een uitgebreide zorgstructuur. Er zijn interne en externe overleggen waarin de teamleiders, ondersteuningscoördinatoren, schoolpsycholoog, ambulante begeleiders, schoolarts, maatschappelijk werk en politie gezamenlijk bespreken welke aanpak noodzakelijk is. Hierbij wordt nadrukkelijk ook besproken welke preventieve acties eventueel noodzakelijk zijn.

Het Dongemond college participeert in het M@z! project en in het project veilige school.

Literatuurverwijzing

Bron, J., Veugelers, W. M. M. H., & Vliet, E. V. (2009). Leerplanverkenning actief burgerschap: handreiking voor schoolontwikkeling.

Bron, J. (2006). Een basis voor burgerschap: een inhoudelijke verkenning voor het funderend onderwijs. Stichting Leerplanontwikkeling (SLO).

Bron, J., & Van Vliet, E. (2009). Het ontwikkelen van een kernleerplan actief burgerschap en sociale integratie voor het algemeen vormend onderwijs. OnderwijsResearchDagen. May, 27-29.

Inspectie van het Onderwijs, I. (2006). Toezicht op burgerschap en integratie. Inspectie van het Onderwijs.

<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020>

<https://kohnstamminstituut.nl/rapport/onderwijs-in-burgerschap/>

<https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2019/11/29/nader-rapport-wetsvoorstel-burgerschap>

<https://www.vosabb.nl/handboek-burgerschapsonderwijs/>